

Članak je primljen: 2. decembra 2011.
Revidirana verzija: 17. decembar 2011.
Prihvaćena verzija: 23. decembar 2011.
UDC: 316.3:004.738.5 ; 316.776:172 ; 316.462:32

Isidora Todorović

studentkinja doktorskih studija

Grupa za teoriju umetnosti i medija, Interdisciplinarne studije Univerziteta umetnosti u Beogradu

idoraorg@gmail.com

Politička mreža: relacije moći i strategije otpora

Apstrakt: Od kraja devetnaestog veka teoretičari primećuju istorijsku promenu pojma *društvo discipline* koji migrira u novoosnovani koncept – *društvo kontrole*. Dok su društvo discipline karakterisali prostori zatvaranja (crkve, škole, bolnice), društva kontrole disciplinuje na sebi svojstven način – svojevrsnom autokorekcijom pojedinaca (političkih subjekata). Na kraju 20. veka, kada je teorijski diskurs zasićen pojmovima kao što su *liberalni kapitalizam* i *tehnološka utopija* izvesni teoretičari medija primećuju migraciju društva kontrole iz fizičke u virtualnu realnost (Delez, Galovej). Ukoliko prihvatimo poziciju da je konsitutivni faktor društva fukoovski odnos moći koji stvara biopolitički subjekat, možemo analizirati promene u pozicijama subjekata moći i reafirmaciju individualnih moći u virtuelnom prostoru.

Ključne reči: internet, informaciono društvo, vikiliks, društvo kontrole, biopolitika, elektronska građanska neposlušnost

Mreže nisu metafore¹

„Mreže nisu mesta za definisanje koncepata interkonektivnosti. One su stvarne materijalne tehnologije, mesta raznolikih praksi, akcija i pokreta.”²

Formulišući tezu o migraciji društva kontrole u virtuelni svet, tačnije u prostor interneta Aleksandar Galovej (Alexander R. Galloway) konstatuje da je protokol taj koji definiše prirodu novonastalih društvenopolitičkih praksi. Galovej proglašava određene protokole demokratičnijim od drugih.³ Upoređujući model organizacije jednog tehnološkog sistema (protokol) sa modelom

¹ Alexander R. Galloway, *Protocol. How Control Exists after Decentralization*, Cambridge–London, The MIT Press, 2004, 14.

² Idem.

³ DNS (Domain Name System) je za Galoveja visokohijerarhizovan model sa strukturom drveta i kao takav

organizacije jednog društvenog sistema (demokratija), Galovej, kao suštinski problem prirode interneta, formuliše svojevrsni paradoks – protokol (kao konstitutivni deo interneta) jeste tehnologija ali i politička akcija, odnosno oružje političke ekonomije. Na koncept interneta shvaćen kroz paradigmu društvenog sistema, takođe, nailazimo i u knjizi *Reformatting politics* gde je internet opisan kao mreža političke prirode. Internet se, u ovoj knjizi, opisuje uz pomoć Fukoovog (Michael Foucault) koncepta državnosti/državne vladavine (*governmentality*): „Koristimo se fukoovskim konceptom državnosti da bismo odredili interakcije kodeksa ponašanja, strategije moći i forme znanja koje formiraju subjekte i objekte politika mreže.”⁴ Povezujući pravni tj. socio-ekonomski koncept vladavine sa jednim tehnološkim fenomenom, kontekstualizuje se paradoks dualne prirode interneta. Internet shvaćen na ovaj način izmiče definiciji između nezavisnog agensa tehnologije i sociopolitičkog agregata iste.

U kontekstu ovog paradoksa možemo se pitati da li je internet tehničko/tehnološki ili društveni sistem? Dalje, da li je upravljanje internetom nezavisna tehnička praksa u rukama moderacionih tela kao što su *Corporation for Assigned Names and Numbers* (ICANN) i *Internet Governance Forum* (IGF), ili se internet može shvatiti kao društvo koje zahteva određene zakone izvan zahteva tehnologije, a u domenu pravnih akata? I, na posletku, ukoliko je internet društvo, da li je ono demokratsko ili društvo biopolitičke kontrole, shvaćeno posredstvom fukoovsko-delezovske paradigme?

Istorijat, arhitektura, topologija i stukture moći

„Internet je globalno distribuisana kompjuterska mreža.”⁵ Pre pojave *World wide web*-a devedesetih godina progres interneta bio je uslovljen razvojem pojedinačnih tehnologija, tačnije razvojem hardvera (kao što je pojava kućnog kompjutera) i razvojem protokolarnih softvera (DNS, TCP/IP itd.) koji su imali funkciju standardizacije informacija radi uspostavljanja i omogućavanja komunikacije.

Ako krenemo od pretpostavke da internet „nikada nije bio potpuno javan ili privatn; migrirao je između vlade, akademika i korporativnih sektora, ne zato što je bio unitarna tehnologija već akumulacija nekoliko već postojećih, svake sa pojedinačnim telom eksperata i njihovih pojedinačnih kultura rada, odgovornosti, i legitimnosti”⁶, još jednom ćemo potvrditi poziciju da je internet nastao između kontrole i slobode vojnih, građanskih i korporativnih interesa. Neke od formalnih definicija opisuju internet kao pojavu sastavljenu od slojeva (*layers*).⁷ Pokušavajući da odredi strukturu interneta u kontekstu njegove fizičke pojavnosti (resursi koje internet zahteva su veoma stvarni: fizički prostor, el. energija itd.) ali i virtuelne, Aleksandar Galovej govori o socijalnoj topologiji (razmena fajlova), ekonomskoj topologiji (distribucija robe) i zakonskoj topologiji (digitalna zaštita autorskih prava).⁸ Njegova podela mogla bi da se veže za ono što bi Manovič (Lev Manovich) nazvao *kulturološki sloj interneta*, a Berners Li (Tim Berners-Lee) i Lesing (Lawrence Lessing) formu-

nedemokratičan način distribucije informacija za razliku od TCP_IP i P2P protokola koji su istinski distributivni, necentralizovani, skoro rizomatični i samim tim demokratičniji modeli distribucije sadržaja.

⁴ Jodi Dean, Jon W. Anderson, Geert Lovnik, “The Postdemocratic Governmentality of Networked Societies”, *Reformatting Politics*, New York–London, Routledge, 2006.

⁵ Alexander R. Galloway, op. cit. 31.

⁶ Jodi Dean, Jon W. Anderson, Geert Lovnik, op. cit.

⁷ Više o ovim kategorizacijama videti u: Alexander R. Galloway, Eugene Thacker, “The Exploit. A Theory of Networks”, *Electronic Mediations*, Minneapolis–London, 2007, 21.

⁸ Ibid. 34.

lisali kao sadržajni sloj interneta. Međutim, u ovako stratifikovanoj definiciji interneta nailazimo na pitanje da li je formulacija interneta kao medija sa dva, tri ili četiri jasno određena sloja zaista održivi koncept? I, možemo li *kulturološki* i tehnološki sloj zaista odvojiti kao dva koegzistirajuća sloja koji funkcionišu paralelno i nezavisno? Kao pojavu koja povezuje slojeve interneta i sistemski omogućava komunikaciju između njih, Galovej pozicionira *protokol*. *Protokol*, za njega, nastaje između logistike komunikacije određenih softverskih platformi i logike ljudske komunikacije. Kao i ljudski govor, protokol interneta je posledica određenih političkih ustupaka, standardizacija i usklađivanja. Shvaćen kao takav, jezik protokola postaje podložan poststrukturalističkoj dekonstrukciji. Internet postaje, na ovaj način, još jedno moguće mesto za migraciju praksi koje inače egzistiraju u nevirtuelnom prostoru.

Internet kao društvo kontrole – biopolitičkog subjekta

„Kao i mreža, Imperija ne može da se redukuje na pojedinačnu državnu moć, niti dozvoljava arhitekturu piramidalne hijerarhije. Imperija je fluidna, fleksibilna, dinamična i dalekosežna. Na taj način, koncept imperije nam pomaže da počnemo da razmišljamo o političkim organizacijama u mrežama.”⁹

Ispitujući genezu termina *informaciono društvo*, Manuel Kastels (Manuel Castells) primećuje pojavu migracije socio-ekonomskih praksi u virtualni prostor prelaskom na informacijske tehnologije. Po Kastelsu promena se dešava prelaskom iz vertikalnih birokratija u horizontalnu korporaciju.¹⁰ Opisujući ovom paradigmatom promenu u poslovnom svetu koja zamenjuje robusne državne ekonomije *fleksibilnim* umreženim ekonomijama¹¹ Kastels, između ostalog, zaključuje i to da je tehnološki razvoj usko povezan sa društvenom politikom i njenom klimom. Nadovezujući se na Kastelsove ideje, Aleksandar Galovej postavlja svoju tezu da u umreženom društvu horizontalni model distribucije informacija postaje dominantni model organizacije kako društva tako i institucija u fizičkom i virtualnom prostoru. Kao dominantan princip formulisanja ove organizacije Galovej navodi biopolitiku. Ako krenemo od Galovejvevog zaključka u kom je „osnovni princip interneta kontrola, ne sloboda”¹², dolazimo do pitanja: *kakva je priroda te kontrole?*

Gradeći tezu o nastanku pojma *biopolitika* Mišel Fuko zaključuje da se početkom devetnaestog veka ekonomske prakse po prvi put posmatraju kroz prizmu politike, formirajući pri tome nov način racionalizacije ideologije, nov *rezon države* – političku ekonomiju. Po prvi put na ovaj način nastaje svest o neophodnosti organizovanja i ograničavanja društvene moći.¹³ Fuko svoju ideju postavlja uz pomoć paradigme subjektiviteta. Na formiranje subjektiviteta više ne utiče suveren metodologijom korporalne kazne (u vidu isključivanja – zatvor, škola, ili bolnica i na posletku smrtna kazna) već sam subjektivitet svojevršnom autokorekcijom. Praksa stvaranja subjektiviteta formuliše se kroz pojam *biopolitika*, pojam usko povezan sa nastankom političke ekonomije. Na Fukoovu tezu o društvu biopolitičkog subjekta nadovezuje se njegov savremenik Žil Delez (Gilles Deleuze) koji u kratkom tekstu *Poskript društvu kontrole* uvodi termin *dividua*. Delez zaključuje da: „Dok su disciplinarno društvo formirali masa i individua, način kontrole i disciplinovanja bio je potpis, međutim, društvo kontrole, obeležavaju uzorci, podaci i tržište, a način kontrole postaje

⁹ Ibid. 27.

¹⁰ Manuel Castells, *The Information Age. Economy, Society and Culture: Volume 1: The Rise of the Network Society*, Oxford, Blackwell, 1996, 164.

¹¹ Alexander R. Galloway, op. cit. 51.

¹² Ibid. 169.

¹³ Mišel Fuko, *Istorija seksualnosti. Volja za znanjem*, Beograd, Prosveta, 1982.

kod.¹⁴ Primećujući promenu u društvenom ustrojstvu i migraciju iz disciplinarnog u društvo kontrole, Delez ne zaobilazi činjenicu da je tehnologija ta koja određuje formiranje subjektiviteta u novom društvenom poretku. U društvu decentralizovanog mnoštva (Paulo Virno) Delez autokorekciju subjektiviteta pozicionira u konstantnim korporativnim naticanjima za bolju platu ili viši položaj. U ovakvom okruženju tehnologija igra ključnu ulogu u formiranju društvenog ustrojstva, dok vrsta mašine definiše tip ovog ograničenja.¹⁵ Pozicionirajući pojam biopolitike u kontekstu nasleđa Deleza i Fukoa, Aleksandar Galovej zaključuje: „Metodologija biopolitike postaje informatika. (...) U savremenoj biopolitici telo je baza, a informatika (tj. metodologija) je *brauzer*.”¹⁶ Pojavu migracije biopolitičkih praksi u virtualni prostor primećujemo u formulaciji novih teorijskih koncepata kao što su *nematerijalni rad* (Lazarato, Negri, Hart) ili internet sigurnosti kao oružja biopolitičkih praksi (Galovej). U kontekstu ovakvih shvatanja manifestacije biopolitičke nadmoći se mogu formulisati uz pomoć fukoovske paradigme odnosa moći gde primećujemo dualitet između dve sukobljene strane, pozicije statusa manje i veće moći. Fuko ovaj dualitet objašnjava uz pomoć konflikta gde dominantna strana ima potrebu da ostane u poziciji dominacije, dok ugnjetavana strana ima potrebu da dođe u poziciju dominacije. U kontekstu svoje teorije o konfliktu Fuko konstruiše i potencijalnu metodologiju subjektivizacije ugnjetavanog – *otpor*.¹⁷

Priroda opiranja i elektronska građanska neposlušnost

„Jedna esencijalna karakteristika koja izdvaja kasni kapitalizam od drugih političkih i ekonomskih formi je način na koji se reprezentuje moć: Ono što je nekada bila konkretna masa sada postaje nomadski elektronski tok.”¹⁸

U jednoj od razrada problema biopolitičkih relacija moći Fuko utvrđuje razliku između relacija moći shvaćenih kao strateške igre između sloboda i stanja dominacije (moć).¹⁹ Dominacija se manifestuje kroz konstantnu borbu između struktura moći (power relations), dok je otpor konstitutivni deo tih borbi: „Bez otpora, nema ni odnosa moći. Postojala bi samo poslušnost.”²⁰ Ukoliko otpor shvatimo fukoovski, kao preraspodelu balansa moći u odnosu moći (power relations), otpor postaje dinamična kategorija koja se suprotstavlja statusu *kvo* (poslušnosti). Na ovaj način manifestacije otpora možemo da nađemo u raznim političkim, socijalnim i kulturološkim arenama. Jedna od pragmatičnih materijalizacija otpora, u kontekstu nasleđa biopolitičke teorije postaje građanska neposlušnost, dok je njena virtualna manifestacija elektronska građanska neposlušnost.

Koncept elektronske građanske neposlušnosti uvodi umetnički kolektiv *Critical Art Ensemble* (CAE) devedesetih godina prošlog veka pokušavajući da konceptualizuju promenu koja se

¹⁴ Gilles Deleuze, *Postscript on the Societies of Control*, <http://pdflibrary.files.wordpress.com/2008/02/deleuzecontrol.pdf>, 26.09.2011, 12:00h.

¹⁵ Prema Delezu disciplinarno društvo se koristi mašinama koje stvaraju energiju, a društvo kontrole kompjuterima. Idem.

¹⁶ Alexander R. Galloway, Eugene Thacker, op. cit. 74.

¹⁷ U okviru knjige *The Essential Works of Michael Foucault*, ove teze su, između ostalog, iznete u tekstovima: “Security, Territory, Population”, “The Punitive Society”, “Society Must Be Defended”. Cf. Paul (ed.), *The Essential Works of Michael Foucault 1954–1984*, New York, The New Press, 1997.

¹⁸ Critical Art Ensemble, *Electronic Civil Disobedience*, <http://www.critical-art.net/books/ecd/ecd2.pdf>, pristupljeno: 26. 09. 2011. u: 12:00h.

¹⁹ Paul Rabinow, uvodni tekst, op. cit.

²⁰ Ibid. 167.

desila migracijom društva u neoliberalizam: „Što se tiče moći ulice su mrtav kapital.”²¹ Ideja ovog umetničkog kolektiva je da prelaskom društva u neoliberalizam građanska neposlušnost postaje efektivna tek opstrukcijom protoka informacije, te da sa migracijom moći u virtualni prostor treba da migrira i građanski otpor. Razrađujući svoju tezu CAE definiše nekoliko oblika otpora: kompjuterski kriminal (kao otpor radi ekonomske dobiti), hakovanje (otpor radi statusa) i elektronsku građansku neposlušnost (otpor radi postizanja većih socijalnih sloboda). Ukoliko internet shvatimo kao društvo kontrole, a korisnike kao biopolitičke subjekte, strategije otpora postaju legitimni principi virtualne egzistencije.

Fenomen Vikiliks (*Wikileaks*) kao model elektronske građanske neposlušnosti

U jednoj od najdoslednijih analiza *Dvanaest teza o Vikiliksu*,²² Gert Lovnik (Geert Lovink), između ostalog, primećuje određene paradokse vezane za ovaj fenomen. Naime, *Vikiliks* uprkos prefiksu *wiki*²³, nije ni otvorena ni transparentna organizacija, kao ni organizacija sa jasno definisanom idejom i funkcijom. Naime, nije poznato da li je *Vikiliks* proizvođač sadržaja ili samo kanal za *curenje* informacija, da li je novinska organizacija, organizacija za internet aktivizam, haktivizam ili taktičke medije. Hibridnost ove organizacije korespondira sa hibridnošću samog interneta kao fenomena. Kao što definicija *Vikiliks* klizi između termina novinarska organizacija, hakersko-aktivistički kolektiv, portal za alternativne informacije, tako i definicija samog prostora na kojem *Vikiliks* kao fenomen postoji (internet) fluktuiira između tehno utopističkih poimanja sa jedne strane i socio-ekonomskih sa druge.²⁴

Jedno od mogućih shvatanja fenomena *Vikiliks* jeste upravo kroz koncept Elektronske građanske neposlušnosti umetničkog kolektiva CAE. Obelodanjivanjem poverljivih informacija *Vikiliks* postaje oružje otpora biopolitičkim praksama u virtualnom prostoru. U knjizi *Imperija*, autorski duo Negri/Hart upravo opisuje takav fenomen: „Činjenje javnim takvih istina postaje prosvetiteljski projekat modernističke politike, dok bi kritika ovih koncepata služila mistifikaciji i represivnim moćima napadnutog režima.”²⁵ Neki od *iscurelih* dokumenata govore o formiranju inostrane politike i fabrikovanju vesti.²⁶ Reakcije na dokumenta koje je *Vikiliks* plasirao na internet su dokaz da su koncepti biopolitike i biomoći zaista migrirali na mrežu.²⁷ *Vikiliks* možda ima više odjeka nego što je inicijalno očekivano upravo zato što je eksternalizovao određene strukture moći i formalizovao običnog građana kao biopolitičkog subjekta, bez obzira da li postoji u fizičkom ili virtuelnom prostoru.

²¹ Critical Art Ensemble, *Digitalni Partizani*, Beograd, Centar za savremenu umetnost, 2000, 20.

²² Geert Lovnik, *Ten Theses on Wikileaks*, <http://networkcultures.org/wpmu/geert/2010/08/30/ten-theses-on-wikileaks/>, pristupljeno: 26. 09. 2011. u: 12:00h.

²³ Nastala od kompjuterskog jezika WYSIWYG (“What you see is what you get”), *wiki* je tehnologija koja omogućava korisnicima veliku kontrolu u promeni i manipulaciji sadržajem na web strani.

²⁴ Pojedini kritičari fenomen *Vikiliksa* opisuju kao *sajberpank* utopizam koji umesto da širi građanske slobode na internetu formira reakcionarnu politiku restrikcije od strane državnih aparata. Sa druge strane, postoji i polemika o nediskriminacijskom pristupu objavljivanja svih dobijenih podataka.

²⁵ Michael Hardt, Antonio Negri, *Empire*, Cambridge–London, Harvard University Press, 2000, 156.

²⁶ Neki od *iscurelih* dokumenata govore o mešanju američke vlade u donošenje regulative o genetski modifikovanoj hrani u Francuskoj. Cf. <http://www.rawstory.com/rs/2010/12/us-retaliation-list-gm-crops-cablegate/>, pristupljeno: 26. 09. 2011. u: 12:00h.

²⁷ Neke od posledica su i ukidanje domena sajta, ukidanje računa od strane bankarskih giganta *mastercard*, *paypal*, BOA, kao i visoko restriktivni zakoni o *regulaciji* interneta (Italija, Britanija, Francuska, USA).

Virtuelna moć i otpor – epilog

„Kada moć uzme život onda se otpor moći stavlja na stranu života i okreće život protiv moći.”²⁸

Od kraja osamnaestog veka može se primetiti ustoličenje fenomena *društvo kontrole* i formiranje subjektiviteta. Dok je disciplinarno društvo kontrolu vršilo uz pomoć restrikcije, izolacije, zatvorenih prostora (*spaces of enclosure*), društvo kontrole dominira svojevrsnom autokorekcijom, učeći subjekte da disciplinuju sami sebe. Na kraju dvadesetog veka, kada *diskurs* o društvu sve više insistira na paradigmatiskim pojmovima liberalni kapitalizam i *tehnološki utopizam*, primećujemo da moć pojedinca polako slabi. Tehno-utopističke teorije sa kraja devedesetih godina prošlog veka nude internet kao mesto oslobođeno od praksi liberalizma i biopolitike, mesto infinite slobode pojedinca. Međutim, teoretičari medija (Galovej, Fuller/Fuller/, Remens/Riemens/), internet pozicioniraju upravo u domen društva kontrole – biopolitičkog subjekta. Ukoliko prihvatimo ideju da internet nije delezovsko-gatarijevska rizomatična struktura već visoko hijerarhizovana politička mreža, a njen konstituent protokol ili još jedna diskurzivna praksa, možemo analizirati načine na koje se formuliše dominacija, hijerarhizacija, pasivnost i podređivanje. Na ovaj način fukoovskom paradigmatom veće moći i manje moći na internetu nailazimo na ustrojstvo liberalnog kapitalizma sa jedne strane (u vidu korporativnih, privatnih i državnih interesa) i građanstva sa druge (u vidu korisnika i kreatora sadržaja, tačnije, *malih* korisnika). Pozivajući se na Fukoovu tezu o konfliktu kao konstituentu društva dolazimo do pojma *građanskog otpora*.²⁹ Kako društvo kontrole migrira u elektronski prostor (Delez) građanska neposlušnost dobija novu definiciju u vidu *elektronskog građanskog otpora*. Potezi pozicija manje moći (bilo to *curenje* informacija na *Vikiliksi*, *tviterovanje* o iranskoj revoluciji ili protesti Piratske partije) postaju kumulativnu u odnosu na poziciju veće moći. Otpor formulisan kao kumulativno dejstvo elektronske građanske neposlušnosti može, na ovaj način, formulisati promenu u odnosima moći dominantne hijerarhijske strukture.

Literatura:

- Critical Art Ensemble, *Digitalni Partizani*, Beograd, Centar za savremenu umetnost, 2000.
- Dean, Jodi, Anderson Jon W, Lovnik Geert (eds.), *Reformatting Politics*, New York–London, Routledge, 2006.
- Deleuze, Gilles, *Foucault*, Minneapolis–London, University of Minnesota Press, 1988.
- Deleuze, Gilles, *Postscript on the Societies of Control*, na: <http://www.n5m.org/n5m2/media/texts/deleuze.htm>
- Fuko, Mišel, *Istorija seksualnosti. Volja za znanjem*, Beograd, Prosveta, 1982.
- Galloway, Alexander R, *Protocol. How Control Exists after Decentralization*, Cambridge–London, The MIT Press, 2004.
- Galloway, Alexander R. and Thacker, Eugene, “The Exploit, A Theory of Networks”, *Electronic Mediations*, London, 2007, 21.
- Hardt, Michael and Negri, Antonio, *Empire*, Cambridge–London, Harvard University Press, 2000.

²⁸ Gilles Deleuze, *Foucault*, Minneapolis–London, University of Minnesota Press, 1988, 92.

²⁹ Ovde je zgodno pomenuti Fukoovo tumačenje ženskog pokreta za jednakost. Pozivajući na teoretičarku Lillian Faderman, Fuko govori o tome da nije jedna akcija proizvela promenu u borbi za jednakost, nego kumulativno nezadovoljstvo i podređeni položaj – status manje moći. Michael Foucault, “Sex, Power, and the politics of identity”, u: Paul Rabinow (ed.)..., op. cit.

- Ludlow, Peter (ed.), *Crypto Anarchy, Cyberstates, and Pirate Utopias*, Cambridge–London, The MIT Press, 2001.
- Rabinow, Paul (ed.), *The Essential Works of Michael Foucault 1954–1984*, New York, The New Press, 1997.

Webografija:

- <http://networkcultures.org/wpmu/geert/2010/12/07/twelve-theses-on-wikileaks-with-patrice-riemens/>
- <http://www.nettime.org/>
- <http://www.rawstory.com/rs/2010/12/us-retaliation-list-gm-crops-cablegate/>
- <http://www.rabble.ca/babble/international-news-and-politics/us-diplomats-concocted-lie-michael-moores-sicko-was-banned-cu>
- <http://networkcultures.org/wpmu/geert/2010/08/30/ten-theses-on-wikileaks/>
- <http://mail.kein.org/pipermail/nettime-l/2011-January/002666.html>
- <http://www.critical-art.net/books/ecd/>
- <http://www.theatlantic.com/technology/archive/2011/01/delusions-aside-the-nets-potential-is-real/69370/>

Political Network: Rethinking Power Relations and Disobedience Strategies on The Internet

Summary: From the nineteenth century theoreticians have noticed a historical shift from the *disciplinary society* to a society of control. While disciplinary societies practiced control with *vast spaces of enclosure*, societies of control discipline with a certain form of self-correcting. At the end of the twentieth century when theoretical discourse is saturated with terms like *liberal capitalism* and *technological utopia* some media theoreticians conclude the shift in control societies from physical to virtual reality (Deleuze, Galloway). If we acknowledge the position that conflict is the main constituting factor in society, deciding the shift in power relations (Foucault) and forming a biopolitical subject, we can analyze these shifts (often produced by civil disobedience) in virtual space.

Keywords: internet, information society, Wikileaks, society of control, biopolitics, electronic civil disobedience